

SCHRIJVERS IN DE EERSTE WERELDOORLOG

De herdenking van honderd jaar Eerste Wereldoorlog leidde op literair vlak al vóór 2014 tot bloemlezingen van oorlogsgedichten, uitgaven van oorlogsdagboeken en een magistrale studie van Geert Buelens over Europese dichters en de Grootse Oorlog. Literair krijgen nu hoofdzakelijk de militaire geschiedenis en de belevenissen van soldaten en 'gewone' mensen de meeste aandacht. Het literair-historische tijdschrift *Zacht Lawijd* zorgt er met een bijdrage van de literaire wereld in de Eerste Wereldoorlog wordt gefocust.

Belgische schrijvers werden gemono- biliseerd, werden al dan niet gretig sol- daat, kwamen in Duitse krijsgesvan- genschap of vluchten naar Nederland. Vlaamse stonden voor verschou- rende keuzes: konden ze doorgaan te leven voor Vlaamse rechten, daarvoor zelfs de hulp van de Duitse bezetter met zijn *Fiamenpolitiek* aanvaarden of moes- ten ze gehoor geven aan de oproep van koning Albert I en in het verweer tegen de vijand de godsvrede bewaren? Was neutraliteit een optie? En werd die, als je ze als flamingant probeerde na te stre- ven, ook als zodanig gepercipieerd?

Het was niet alleen een Vlaamse kwestie. De in het Frans schrijvende Vlaamse Emile Verhaeren, vóór de oor- log internationaal en vooral ook in Duitsland gwaardeerd om zijn streven naar kosmopolitisme en pacifisme, ont- wikkelde haast tegen wil en dank een regelrechte haat tegen Duitsers en al- wat Duits was. Ondanks zijn neutrali- teit werd ook Nederland onrechtstreeks

bij de oorlog betrokken. Nederlandse soldaten werden bij de grens gemobil- seerd, op verscheidene plaatsen werden kampen voor Belgische vluchtelingen ingericht. Den Haag werd een ontmoetingsplek voor gevluchte Belgische kunstenaars en schrijvers. En ten slotte wedijverden, in het kader van de Duitse cultuurpropaganda, belang- rijke Duitse uitgeverij als Anton Kippenberg en Eugen Diederichs met elkaar in het uitbrengen van vertalin- gen van vooral Vlaamse (maar ook Franstalig Belgische en Nederlandse) literatuur.

Van het twaalfde bijdragen in dit nummer komen er vier uit biografieën in woording. Het zijn levendig geschre- ven stukken over het wederveran van Ernest Claes, Paul-Gustave van Hecke (regelrijk Vlaams activist en bezieler van Fransalig licht theater in Brussel), Pol de Mont en Theo van Doesburg. Soms verdinken ze in de opsomming van feites en ontmoetingen en krijgt de kernactiviteit, het schrijverschap, wei- nig aandacht. Gelukkig maken intere- sante citaten uit het werk maar ook uit briefwisseling en andere privé- documenten veel goed. Het meest even- wichtige stuk is dat over de vriend- schap tussen August van Cauwelaert en de 'moeder der Vlaamse soldaten' Marie Elisabeth Belpaire, vanwege de psychologische uitdijping en als ach- tergrond bij Van Cauwelaerts bundel *Liederen van Droom en Daad* (1918).

Over een heel andere boeg – niet biografisch maar tekstgericht – gaat Dirk de Geest het in een systematische analyse van tekst, paratekst en maat- schappelijke context van de sterk ver- spreide bloemlezing *Oorlogspozitie*

(1916) met werk van talrijke minder en zo goed als onbekende (amateu- r)dich- ters en frontsoldaten. Het is een ook methodologisch voorbeeldige proeve van 'functionalistische' literatuurwe- tenschap, die zich niet richt op de gecanoniseerde 'hoge' literatuur. Heel interessant is ook het in de rubriek 'Do- cument' gepubliceerde eigenlijke de- buut van de om zijn klankegedichten bekend geworden Tiburget Antony Kok. Het gaat om 'Zijne overtuiging', een kort en fel pacifistisch prozastuk dat door zijn strijdbare inhoud ook nu nog indruk maakt.

Ruimer van opzet zijn de bijdragen over de artistieke vluchtelingen en net- werken in Den Haag, waarbij het korte bestek de auteur parten speelt, het stuk over de conservatieve politieke denker F.C. Gerritson (bekend als de dichter Geerten Gossaert) die flink schipperde tussen activistische klappen, en de publicatie van becommentarieerde fragmenten uit de elliptisch geschreven maar ontzaglijk omvangrijke dagboe- ken van Henri Picard uit het vluchtelingenkamp Harderwijk. Hoe- wel het leven er zeker geen rozengeur en maneschijn was, valt op hoeveel aan- dacht voor de hele mens, ook voor de intellectuele en culturele behoeften van vluchtelingen, er in die tijd bestond.

Het themanummer is mooi vorm- gegeven, rijk geïllustreerd met foto's uit die tijd en scherp weergegeven docu- menten. Ook bevat het een handig re- gister van personen, periodieken en uitgeverijen. De eindredactie had even- wel zorgvuldiger mogen zijn.

□ Erik De Smedt